

Jaarverslag 2020

Bijzondere leerstoel
'Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid,
met bijzondere aandacht voor de psychiatrie'

ingesteld door het

KSGV – kenniscentrum voor
levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid

bij de

leerstoelgroep Humanistisch geestelijke verzorging studies voor een plurale samenleving
van de Universiteit voor Humanistiek

VOORAF

Het KSGV– *kenniscentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid* is een studievereniging die zich richt op de relatie tussen levensbeschouwing en geestelijke gezondheid. Een belangrijk streven van het KSGV is het bevorderen van een geestelijk gezonde omgang met levensbeschouwing en zingeving. Het KSGV wil deze doelstelling realiseren door studiebijeenkomsten, publicaties, onderzoek, deskundigheidsbevordering, en door het instellen en instandhouden van bijzondere leerstoelen. Het KSGV onderneemt zijn activiteiten vanuit een christelijke inspiratie. De bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de psychiatrie’ is sinds 1 oktober 2012 in een omvang van 0.2 fte bezet door dr. Arjan W. Braam. De bijzondere leerstoel is ondergebracht bij de Universiteit voor Humanistiek te Utrecht (UvH) bij de leerstoelgroep Globaliserings- en Dialoogstudies. De leerstoel is per 1 oktober 2017 met vijf jaar verlengd.

Arjan Braam werkt als psychiater in de crisisdienst van Utrecht en als A-opleider psychiatrie bij Altrecht geestelijke gezondheidszorg. De leerstoel voorziet in een wekelijkse inzet van een werkdag per week.

Het curatorium van de leerstoel bestaat uit de leden: mw. prof. dr. G.C. Jacobs (UvH), prof. dr. C.J.W. Leget (UvH) en prof. dr. M.H.F. van Uden (KSGV; voorzitter).

A. ONDERZOEKSACTIVITEITEN

In het kader van de leerstoel is in 2020 aan diverse onderzoeksprojecten gewerkt:

- kwantitatief empirisch onderzoek over religieuze wanen bij ouderen (hoofdonderzoeker: mw. A. Noort, psychiater) – wederom is een nieuw artikel in concept-fase.
- De conceptuele veldverkenning ‘Naar een multidisciplinaire richtlijn religie / spiritualiteit en geestelijke gezondheidszorg’ wordt voortgezet met werkgroepdiscussies en specificatie

van het concept ‘zingeving’ voor de praktijk van psychische hulpverlening (zie publicatielijst).

- adviseur en co-auteur bij kwantitatief empirisch onderzoek bij Eleos, gereformeerde GGZ, met als onderzoeksonderwerp ‘Religie en suïcidaliteit’ (dhr. drs. B. van den Brink, psychiater, en dhr. M. Jongkind, MSc, klinisch psycholoog en mw. prof. dr. J. Schaap – Jonker, rector Kennisinstituut Christelijke GGZ).
- adviseur en co-auteur in het samenwerkingsproject o.l.v. prof. dr. L. ten Kate (UvH) over het onderwerp ‘Percepties onder professionals en onder religieuze leiders over de zorg aan West-Afrikaanse slachtoffers van mensenhandel’ (ingediend door A. Braam)
- verkenning van een studie in samenwerking met LASA (dr. T.J. Holwerda, psychiater en prof. M.A. Huisman, chair LASA)) en de Universiteit Leuven (mw. prof. dr. J. de Zutter): ‘Signs of meaning’, over depressie, zingeving en spiritualiteit bij ouderen in Nederland en Vlaanderen (beoogde doelgroep: thuiszorg-gebruikers); subsidie-aanvraag is nu twee keer ingediend, doch vooralsnog afgewezen.
- kwantitatief empirisch onderzoek over het zes-jaars beloop van positieve en negatieve aspecten van religiositeit (godsbeeld en religieuze coping) en depressieve symptomen bij ouderen in het kader van de Longitudinal Aging Study Amsterdam (LASA); concept artikel is bijna gereed.

Naast onderzoek in het kader van de leeropdracht werden de volgende onderzoeksactiviteiten ontplooid:

- praktijk-evaluerend onderzoek bij de crisisdienst Utrecht;
- begeleiding van wetenschappelijk onderzoek van arts-assistenten en andere medewerkers van Altrecht GGZ.

B. PROMOTIEBEGELEIDING

In de verslagperiode werden de volgende promotieonderzoeken begeleid:

- mw. ds. E. Ouwehand (zie onder A): ‘Religie en spiritualiteit en de bipolaire stoornis’, met

als eerste promotor prof. dr. T.H. Zock (RUG) en als copromotores mw. Dr. H. Muthert (RUG) en mw. dr. H.R. Boeije (NIVEL); de verdediging van het proefschrift vond plaats op 30-01-2020.

- mw. drs. A. Noort (zie onder A): ‘Religieuze wanen bij ouderen’; met als eerste promotor prof. dr. A.T.F. Beekman (VUmc);
- mw. drs. A. Steen, psychiater: ‘Zingeving bij persoonlijkheidsstoornissen – zin zoeken, fragmenten of narratief’ (Graduate School van de UvH, aanvang 1 januari 2014), met als tweede promotor prof. dr. G. Glas (VU) en als copromotores mw. dr. C. Schuhmann (UvH) en dr. H. Berghuis (Propersona)
- mw. drs. J. van Nieuw Amerongen Meeuse, arts: ‘The Religiosity Gap: Religious and spiritual care needs in clinical mental health care’ (Graduate School van de UvH, aanvang 1 oktober 2015); promotie verwacht in juli 2021.
- dhr. drs. Dhr. B. van de Brink (Eleos, VUMC): ‘Experience sampling of depression, religion and suicidality’, met als beoogde eerste promotor mw. prof. dr. H. Schaap - Jonker (VU) - start 2019.
- mw. C. van Outshoven – Stigter, MSc (Graduate School van de UvH, aanvang 1 juni 2020): ‘*Humane* access to emergency mental health care; Towards developing adequate triage and access to emergency mental healthcare in referrals by police’, met als beoogde copromotores dr. A. Niemeijer (UvH) en dr. R. van de Sande (Hogeschool Utrecht)

Voorts is meegewerkt aan de leescommissie en/of oppositie van de proefschriften:

- Mw. dr. S.S. Klokgieters, 09-01-2020, Vrije Universiteit: Ageing in a migration context: Resilience in Turkish and Moroccan immigrants, met als promotores prof. dr. M. Huisman en prof. dr. T. van Tilburg, copromotor was mw. prof. dr. D.J.H. Deeg
- Mw. dr. A.I. Liefbroer, 09-09-2020, Vrije Universiteit: Interfaith Spiritual Care, met als promotor prof. dr. R.R. Ganzevoort, en copromotor dr. H.J. Olsman, H.J.

C. ONDERWIJSACTIVITEITEN

Sedert de aanvang van de leeropdracht werden de volgende onderwijsactiviteiten verzorgd:

- gastdocent over het onderwerp ‘Psychopathology’ binnen het bachelor curriculum van de UvH (twee ochtenden per studiejaar; internationaal);
- gastdocent ‘Moreel beraad – ggz cultuur en dilemma’s’, master curriculum UvH (twee ochtenden per studiejaar);
- deelname aan de expertgroep ‘Filosofie, ethiek en levensbeschouwing’ Onderwijsbureau Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP) ter voorbereiding van de module Aandachtsgebied Volwassenenpsychiatrie;
- deelname aan de expertgroep ‘Sociale & Spoedeisende Psychiatrie’ Onderwijsbureau NVvP; onderwijs ten behoeve van de opleiding psychiatrie binnen Altrecht en binnen het opleidingsconsortium psychiatrie Midden-Nederland.
- Gastcollege Vrije Universiteit ‘Diversity in clinical practice’ BSc Psychology, 01-12-2020, Amsterdam: *Religion in clinical practice*

Voorts:

- begeleiding van Master-thesis studenten over onderwerpen zoals levensbeschouwing en psychiatrisch herstel (als eerste begeleider)
 - Annika Tol (gestart februari 2018; gereed 14-02-2020): ‘Waar doe je het voor? Motivatie en meaning in life in het proces naar de detox bij mensen met een alcoholverslaving.’
 - Line de Bruijn (gestart maart 2019; gereed 26-03-2020): ‘“Eigenlijk is mijn hele vak daar gewoon voor.” Een empirische studie naar motivatie van professionals in de ambulante GGZ om al dan niet aandacht te geven aan spiritualiteit/zingeving in hun zorg.’
 - Eva Trapman (gestart mei 2019; gereed 25-11-2020): ‘Verbondenheid in isolement; een verkennend onderzoek naar de existentiële dimensie van ervaringen met het onvrijwillig verblijven in een separeerruimte op een gesloten psychiatrische opnameafdeling.’

- Shannon Admiraal (gestart september 2019; gereed 20-07-2020): ‘Verhalenderwijs - Een kwalitatief onderzoek naar het werken met herstel- en levensverhalen om zingeving te expliciteren bij cliënten door ervaringsdeskundigen en geestelijk verzorgers in de psychiatrie.’

Afstudeerbegeleiding als mee-lezer: geen in 2020.

D. PUBLICATIES (2020)

- Haverkamp, G.L.G., Braam, A.W., Loosman, W.L., Beukel, T.O. van den, Diepen, M. van, Dekker, F.W., Siegert, C.E.H., & Honig, A. (2020). Religiousness and symptoms of depression in native and immigrant chronic dialysis patients in the Netherlands. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings* 27(1):127-138. doi: 10.1007/s10880-019-09625-3.
- Ouwehand, E., Braam, A.W., Renes, J.W., Muthert, J., & Zock, H.T. (2020). Holy Apparition or Hyper-religiosity: Prevalence of explanatory models for religious and spiritual experiences in patients with bipolar disorder and their associations with religiousness. *Pastoral Psychology* 69(1), 29-45. Doi: 10.1007/s11089-019-00892-3.
- Nieuw Amerongen – Meeuse, J.C. van, Schaap – Jonker, H., Westerbroek G, Anbeek, C., Braam, A.W. (2020). Conversations and beyond: Religious/spiritual care needs among clinical mental health patients in the Netherlands. *Journal of Nervous and Mental Disease* 208 (7): 524-532. doi: 10.1097/NMD.0000000000001150.
- Nieuw Amerongen – Meeuse, J.C. van, Braam, A.W., Anbeek, C., Schaap – Jonker, H. (2020). ‘Beyond Boundaries or Best Practice?’; Prayer in clinical mental health care: Opinions of professionals and patients. *Religions* 2020, 11: 492 (1-15). doi: 10.3390/rel11100492.
- Noort, A., Beekman, A.T.F., & Braam, A.W. (2020). Religious hallucinations and religious delusions among older adults in treatment for psychoses in the Netherlands. *Religions* 11(10):

522. doi: 10.3390/rel11100522.

- Kate, L. ten, Braam, A.W., Dijk, R., Ravesteyn, J. van, & Bergmans, F. (2020). Professional and religious approaches to care for West African victims of human trafficking in The Netherlands: The challenge of new Pentecostalism. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, accepted for publication. doi: 10.1080/15562948.2020.1839993.
- Hoenders, H.J.R., & Braam, A.W. (2020). De rol van zingeving in de psychiatrie: belangrijk, maar nog onduidelijk. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 62 (11), 955-959.
<https://www.tijdschriftvoorpsychiatrie.nl/assets/articles/62-2020-11-artikel-hoenders.pdf>.
- Hoeve, K., Brink, B. van den, Jongkind, M., Schaap – Jonker, J., & Braam, A.W. (2020). De Experience Sampling Method bij het in kaart brengen van de variabiliteit van religie bij religieuze psychiatrische patiënten. *Psyche & Geloof* 31 (4), 210-217.
- Braam., A.W. (2020). I am the walrus. Over religie, spiritualiteit en de preventie van psychiatrische aandoeningen. In: De Groot, K., Westerink, W., Braam, A.W., Zock, H., Pieper, J., & Van Uden, R. (Eds.), *Magical mystery tour. Rndom levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid*. Tilburg, KSGV, pp. 57-81.
- Galenkamp, H., Braam, A.W., Huisman, M., & Deeg, D.J.H. (2020). Self-Rated Health: When and How to Use It in Studies Among Older People? In: Jagger, C., Crimmins, E.M., Saito, Y., de Carvalho Yokota, R.T., Van Oyen, H., Robine, J.-M. (Eds.), *International Handbook of Health Expectancies*. Heidelberg, Germany, Springer, pp. 173-181.

E. VOORDRACHTEN, LEZINGEN, CONGRESDEELNAME, ADVISERING, E.D.

- Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie: voorjaarscongres, online. Discussiegroep D7 Zingeving in de GGz: herstel of misgreep? I.s.m. mw. A. Steen, psychiater, dhr. dr. H.J.R.

Hoenders, psychiater en mw. S. Graste, geestelijk verzorger.

- Benecke, Summerschool 2020: Zingeving in de GGZ, 20-08-2020, Amsterdam: Zingeving en psychiatrie: benadering vanuit de humanistiek.
- Lemion, Symposium Religie en spiritualiteit, zingeving en de psyche, 27-08-2020, Utrecht: Inleiding / dagvoorzitter, tevens spreker 'Religie en depressie'.
- Referaat voor psychiaters van Clinica Capriles (Curaçao, online), 20-10-2020: Zingeving en psychiatrie: benadering vanuit de humanistiek
- KSGV, studiebijeenkomst 13-11-2020, Woede, geweld en levensbeschouwing, Utrecht / online: dagvoorzitter.

F. ADVISERING / COMMISSIES:

- Lid van de Scientific Board European European Conference on Religion, Spirituality and Health, Coventry, mei 2016; idem voor de geplande conferentie in Lissabon (wordt online), 2021.
- Reviewer voor diverse internationale psychiatrische en gerontologische tijdschriften en lid van de redactieraad van "European Journal of Ageing", "Psyche en Geloof" en "Religions"
- Lid van de Commissie Wetenschappelijk Onderzoek van Altrecht ('Altrecht Science')
- Bestuurslid Stichting Psychiatrie en Religie (vanaf januari 2014), thans in transitie naar het Platform Religie, Spiritualiteit en Zingeving van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie

- Committee Member WPA Section ‘Religion, Spirituality and Psychiatry’ (vanaf september 2014, herkozen in 2017, afsluiting in September 2020)
- Vice-voorzitter KSGV
- Lid en (mede-) oprichter van de Federatie Zingeving en Geestelijke Gezondheid (FZGG); coördinator ten behoeve van verkenning van een richtlijn / generieke module over “Zingeving, spiritualiteit en psychische hulpverlening”.
- Consulting Editor van de “International Series in Mental Health and Religion” (KSGV).
- Lid Visitatiecommissie Psychiatrie (visiteur en lid expertgroep ‘Regionaal Visiteren’) Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie i.s.m. Registratiecommissie Geneeskundig Specialisten
- Akwagz (kwaliteitsorgaan t.b.v. zorgstandaarden en generieke modules voor de GGZ): werkgroep generieke module ‘Zingeving, spiritualiteit en psychische hulpverlening’ (werktitel vanuit voorbereidende werkgroep), voorzitter. Verwachte opleverdatum eind 2021.

G. MEDIA

- Kort interview verspreid per e-mail marketing boodschap ter aankondiging van de ‘Summerschool’ van Benecke over zingeving.
- Kort interview verspreid per e-mail naar tal van vakverenigingen (psychiaters, psychologen, verpleegkundigen, geestelijk verzorgers, vaktherapeuten, cliëntenorganisatie, POH-GGz, klinisch gerieters) bij de aankondiging en werving voor vragenlijsten ten behoeve van de Akwagz Generieke Module over Zingeving.

- Interview ‘De Psychiater’ juli 2020, door Bibejan Lansink, wetenschapsjournalist.
Betekenisverlening in de psychiatrie: ‘Maak ruimte voor de zeggingskracht en de functie van een psychose; dubbelinterview, p. 14-16.

— — —